

Sexualita primátů

Řád primáti (*Primates*) je řád savců, do nějž patří jako biologický druh i člověk. Je to rozličná skupina cca 250 druhů, žijící sociálním způsobem života. Je to jeden z nejstarších, dodnes žijících řádů savců, jehož evoluce započala zřejmě v nejstarším období třetihor – paleocénu (zhruba mezi 80–60 miliony lety). Primáti mají rovněž podobné pohlavní orgány, ale existuje u nich značná variabilita. Někdy jsou barevné a výrazné, jindy jsou malé a nevýrazné. Samci některých druhů mají *os penis*, jiní nikoli. Velmi se liší velikost varlat a také délka a tvar penisu. U některých samic duří vnější pohlavní orgány, u jiných nikoli.

Současní primáti tvoří homogenní skupinu, kterou lze rozdělit na dvě jasně definované skupiny: poloopice (*Prosimii*) a vyšší primáti – antropoidi (*Anthropoidea*). Člověk patří mezi vyšší primáty, infrařád úzkonosí primáty (*Catarrhina*), nadčeleď hominoidi (*Hominoidea*), čeleď hominidé (*Hominidae*), podčeleď Hominini = lidé (*Homininae*).

Pohlavní orgány vyšších primátů, jsou různé, ale mluvíme-li o lidoopech, pak nacházíme v jejich stavbě i tvaru mnohé podobnosti, zvláště pak u šimpanzů.

O sexuálním chování primátů, především opic a lidoopů, existuje mnoho mýtů, které je často staví do světla jakýchsi strojů na sex, jež ovládají pouze základní živočišné pudy, např.:

- pro sexuální chování je rozhodující „patriarchální“ chování samců, kteří kopulují kdykoli, kdekoli a s kýmkoli se jim zamane.
- Submisivní samice se automaticky podřizují, protože takový alfa-samec má nejlepší fitness
- vysoce postavený samec má právo kopulovat se všemi samicemi, jimž je také jasně nadřazený, a ostatní samci prostě „zajdou na úbytě“, zůstanou opičími panici, pokud náhodou nebudou mít štěstí a nestanou se alfa-samci.
- „primitivnost“ či jednoduchost sexuálního chování primátů, které se údajně omezuje jen na kopulaci, postrádá i ony romantické znaky dvoření některých ptačích druhů.
- Popularizace sexu u bonobů dala vzniknout opačnému mýtu: vytvořila z nich jakési lidoopí hippies řídicí se heslem „Make love not war“. Zapomnělo se přitom, že samice řídí skupinu bonobů, ať už přímo či nepřímo, právě pomocí sexuálních kontaktů a kopulace má mnohdy význam podání ruky nadřazenému.

Sexualita však představuje komplexní fenomén, zvláště pak u člověka a jeho nejbližších příbuzných – nehumánních primátů. Je to biosociální komplex, v němž se prvky biologické prolínají s prvky sociálními, etologickými a kulturními. Mnohé z projevů lidské sexuality jsou starobylé a můžeme je najít u primátů, zejména u lidoopů, u primátů nám nejbližších.

Primatologie je rychle se rozvíjející obor a v 21. století byly publikovány studie z oblasti sexuality primátů, které mění dosavadní vžitá názory.

Sexualita daného druhu i dané populace je výrazně ovlivněna charakterem a mechanismy sociální struktury. Jedním z axiomů sexuality primátů je právo samice zvolit si samce. Samec u primátů nikdy nemůže kopulovat za použití brutálního násilí a samice vždy volí místo, čas

a často i délku dvoření nezbytného k akceptování samce jako partnera ke kopulaci. Dvoření může být velmi komplikované a trvat i několik dnů. Jedinou známou výjimkou jsou samci bornejských orangutanů, u nichž se při kopulaci poměrně pravidelně objevují některé prvky agresivního chování.

Stejně jako u člověka, i u primátů mohou samice podvádět svého stabilního sociálního partnera a samci podvádět své samice. Genetické výzkumy ukázaly, že reprodukce často neodpovídá charakteristikám dané sociální struktury. Samci i samice vyhledávají partnery mimo centrální sociální strukturu, ať už je to pár, harém nebo jednosamcová skupina; tyto praktiky jsou zvláště složité a komplexní u všech velkých lidoopů – orangutanů, goril a zvláště u šimpanzů.

Podstata sexuality má u primátů spíše sociální charakter a důležitou roli hrají pohlavní a další hormony. Samice většiny druhů neprožívají při pohlavním styku orgasmus.

S výjimkou člověka nebyl orgasmus jednoznačně (fyziologicky a neurologicky) prokázán u žádného z lidoopů. **Podle některých autorů lze uvažovat o orgasmu u šimpanzů bonobo (de Waal 2001).** Naopak sexuální kontakty mají zejména u šimpanzů podle všeho větší sociální význam než u člověka. U všech hominidů může samice pomocí nabídky nebo odmítnutí sexuálního styku vědomě manipulovat se samcem – a tím i se skupinou, v níž žije.

Pro charakter sexuálního chování i sexuality obecně má velký význam funkce a dynamika sociální struktury. Ta totiž určuje způsob výběru partnerů opačného pohlaví a často vytváří i přirozené mechanismy proti příbuzenskému páření. Vytváří také typický vztah mezi samci a samicemi, která ovlivňuje výběr partnera a charakter kompetice mezi oběma pohlavími. Z hlediska funkce a dynamiky sociální struktury existují u každého druhu příznačné charakteristiky migrace samců a samic z mateřské skupiny a mezi sousedními skupinami. Je obvyklé, že buď samci, nebo samice zůstávají na místě, kde daná skupina žije – jsou tedy filopatričtí; příslušníci opačného pohlaví migrují do jiných skupin, jsou tedy alopatričtí.

Pro pochopení funkce a vytváření sociální struktury primátů, a tím i základních charakteristik sexuálního chování, je důležité definovat životní historii dané populace a daného druhu primátů obecně. Kromě sexuálního chování v úzkém slova smyslu předurčuje daná životní historie, kdy se mládě narodí (tedy sezonnost reprodukce), kdy je obvykle odstaveno (a samice je připravena na pravidelný sexuální styk s možností oplodnění), kdy se ukončuje růst, kdy se jedinec může začít reprodukovat a kdy jeho reprodukční možnosti končí.

Sociální struktura je určena velikostí skupiny a jejím věkovým i pohlavním složením, typem sociálních kontaktů a vztahem samců a samic, způsobem migrace a emigrace samců a samic, charakterem potravních zdrojů a základními charakteristikami životní historie.

Elementární sociální jednotkou může být:

- jedinec nebo
- monogamní pár,

- rodinná struktura (rodiče a děti) nebo
- harém (samec s několika samicemi a dětmi).

Tyto elementární sociální jednotky se často formují při sběru potravy nebo v určitých částech dne. Nosnou strukturou jsou obvykle alopatričtí jedinci nebo rodinné klany. Primáti nejsou nikdy solitérní, u všech druhů nalézáme socializační prvky. Primáti a skupiny primátů spolu pravidelně komunikují, i pokud žijí v párových teritoriálních strukturách.

Byly popsány tyto sociální struktury:

Rezidenční sociální struktura (noyau systém) - samci i samice mají nečetné, ale pravidelné vzájemné sociální kontakty, mnohdy zde existují i prvky hierarchického uspořádání. Jeden rezidenční samec má velké teritorium, většinou je v tomto území dominantní. Ostatní samci a zejména samice mají menší teritorium, které však může zasahovat i do teritorií jiných rezidenčních samců. Noyau systém mají bornejští orangutani.

Párová neboli monogamní sociální struktura - pár zůstává po dlouhou dobu pohromadě ve společném teritoriu, kde vychovává potomstvo a získává potravu. Struktura není reprodukčně izolovaná a samci i samice mají potomky s jinými jedinci. Monogamní strukturu mají gibboni.

Jednosamcová sociální struktura - ve skupině je výhradně jeden plně dospělý samec důrazně hájící teritorium skupiny. Pozici alfa-samce získává většinou agresivním konfliktem s původním alfa-samcem skupiny. I v této sociální struktuře hrají velmi důležitou úlohu samice, a to zejména v případě sociosexuálního chování. Rezidenční samec se často ani ve své skupině nereprodukuje a v sociální struktuře jsou dominantní samice, které také hájí teritorium skupiny. Sexuální partneři jsou pak vybíráni mimo vlastní skupinu.

Mnohosamco-samicová sociální struktura - je nejběžnější sociální struktura u vyšších primátů. Základním znakem této struktury je, že filopatrické jsou samice a samci migrují mezi skupinami nebo emigrují do jiných skupin. Tato sociální struktura má řadu variant, Tento typ sociální struktury se vyskytuje v různých formách i velikostech skupiny - od deseti jedinců do několika set. Obvykle je ve skupině větší počet samic než samců, páření není libovolné, je ovlivněno postavením jedince ve skupině. V každém případě je to samice, kdo rozhoduje o tom, zda a s kým se spáří. V době říje se mohou vytvářet konsortní páry. Dominance ve skupině může být u obou pohlaví oddělena.

Harémová sociální struktura - základem je jeden samec a několik samic, které se dobrovolně připojily k samci a páří se s ním. Ve skupině tedy existuje trvalá monopolizace samic jedním samcem. Na rozdíl od jednosamcového systému je harém součástí vyššího sociálního celku, samci navzájem komunikují a jsou spolu s ostatními samci začleněni do hierarchické sociální struktury; to znamená, že existuje alfa-samec dominantní vůči všem ostatním samcům ve skupině, ale je přímo dominantní pouze vůči samicím ze svého harému. Se samicemi vždy kopuluje vedoucí samec daného harému. (Paviáni a dželady).

Věkově odstupňovaná (age graded) sociální struktura - je specifická struktura, vyskytuje se u části populací goril, zvláště u gorily horské. Ve skupině je jeden plně dospělý samec (stříbrohřbetý), je zcela dominantní, jeden až dva adolescenti (synové, bratr) a větší množství samic a mláďata. V této sociální struktuře je nevýrazná teritorialita, samec hájí především samice, které však mezi skupinami migrují. Pro samice je důležité hájení potravních zdrojů a zejména mláďat.

Fission-fusion sociální struktura - je velmi adaptabilní sociálně pružný typ sociální struktury, v němž dochází pravidelně k štěpení struktury na elementární sociální jednotky s malým počtem jedinců a jejich následnému spojování do vyšších sociálních skupin s větším počtem samců a samic ve skupině, případně i do megastruktur s několika sty jedinců. V některých typech fission-fusion struktur, např. u šimpanze východního, žijí obě pohlaví po určitou část dne nebo i několik dnů odděleně na jednom teritoriu. Samice se většinou pohybují spolu s mláďaty ve větších skupinách, samci pak jednotlivě nebo ve skupinách samců. U jiných primátů se vyvíjejí elementární sociální jednotky typu harémů nebo rodin (např. šimpanz hornoguinejský), které se podle okolností spojují do větších skupin a pak se zase rozdělují, třeba na potravní sociální jednotky, jako je pár nebo i solitérní jedinec. Jedním z velmi rozšířených znaků fission-fusion struktury je přinejmenším částečná sexuální promiskuita a filopatričnost samců v sociální struktuře. Primáti s touto sociální strukturou mají vždy velmi vyspělé a sofistikované chování s řadou rituálů a relativně rozvinutý CNS (zejména v oblasti kůry mozkové), což se projevuje také v dobrých schopnostech učení a velmi dobrých schopnostech přizpůsobovat se různému typu prostředí. Typickou fission-fusion sociální strukturu mají šimpanzi. Některé prvky sexuálního chování se výrazně ritualizují a stávají se součástí sociálního nebo agonistického chování. Typické je, že nikdy není jednoznačně znám otec daného mláďete.

Zajímavé je, že mohou existovat u jednoho druhu i různé formy sociálních struktur.

Sexuální chování

– veškeré chování bezprostředně související s kopulací dospělých jedinců. Problémem je zařazení heterosexuálního chování v období, kdy je samice evidentně mimo říji, tzv. nereprodukčního sexuálního chování, a některých forem sexuálního chování mezi příslušníky stejného pohlaví, jakož i autosexuálních aktivit s prokazatelným orgasmem. U většiny druhů primátů nebyl orgasmus nikdy bezpečně prokázán. Proto se u samců bere jako kritérium dovršeného sexuálního chování ejakulace, u samic podobné kritérium nemáme, i když někteří etologové tvrdí, že výraz tváře u některých samic při sexuálním kontaktu ukazuje na orgasmické prožitky.

Velcí lidoopi

Sexuální a sociosexuální chování některých druhů velkých lidoopů se v mnoha ohledech vymyká z rámce běžného u ostatních primátů, a v některých rysech nacházíme dokonce

určité podobnosti s člověkem. Sexuální náruživost mladých orangutanů a bonobů je mezi primáty unikátní, právě tak jako nevybíravé zacházení se samicemi ze strany plně dospělých orangutanů.

Egalitářské chování gorilích samic i matriarchální tendence samic bonobů by našly jisté analogie i v lidském sociosexuálním chování (feministky nebo stařešinové rodin na Sicílii). Zdá se tedy, že jsme si s velkými lidoopy velmi blízcí nejen geneticky, ale i v mnoha rysech chování a že kořeny lidské sexuality jsou mnohem starší, než jsme předpokládali.

Orangutani

Původní představa o individualistických rezidenčních samcích s patriarchálním chováním vůči samicím, které se musí spářit se samcem, ať již dobrovolně nebo proti své vůli, byla velmi zjednodušující. Kontakty samic s plně dospělými samci jsou vzácné a podle všeho se z větší části omezují na sexuální chování. Nižší sociabilita a vyšší agresivita samců může být způsobena vysokou hladinou testosteronu a kortizolu u plně dospělých samců. Samice jsou podstatně sociálnější a občas putují i ve dvojicích. Zvláštním rysem jsou konsortní páry s adolescentními samci, u nichž je možno pozorovat velmi pestré sociální i sexuální chování orangutanů.

Sexuálního aktu bývá popisován jako „znásilnění samice“. Většina moderních studií tuto hypotézu nepotvrdila a ukazuje, že jednou z příčin tohoto projevu může být i velký váhový rozdíl mezi samcem (jeho hmotnost může přesahovat i sto kilogramů) a mnohem menší samicí, u níž může jít naopak o specifickou kopulační vokalizaci. Faktem zůstává, že samice orangutanů (zejména bornejských) tolerují dosti nešetrné zacházení ze strany plně dospělých samců při kopulaci, přestože je aktivita při vyhledávání partnera spíše na jejich straně, samci moc aktivní ve vyhledávání samic nejsou.

Gorila

Gorila má málo pestré sexuální chování a nenalzáme ani náznak nějaké rozvinuté sexuality. Výraznější sexualitě „nepomáhá“ ani specifická sociální struktura.

U plně dospělých jedinců gorily horské jsou stříbrohřbetí samci filopatričtí, samice příležitostně migrují mezi skupinami. Obecně mají filopatrické tendence někdy spíše samci, jindy samice.

Sexuální chování se omezuje především na vlastní, nijak nápaditou kopulaci. V sociosexuálním chování pak stříbrohřbetý samec chrání samice proti bakalářským samcům bez vlastních samic nebo proti konkurenčnímu sousednímu samci, který se snaží odlákat samici, případně s ní kopulovat. Jediným znakem určité sexuality u goril je, že některé mladší samice povzbuzují mladé bakalářské samce ke kopulaci a snaží se přitom stříbrohřbetého samce obelstít, ostentativně předstírajíce nezájem o bakalářského samce. více než polovina sledovaných samic gorily horské měla potomky postupně ve dvou i více skupinách.

Samci tráví velmi mnoho času s mláďaty ve věku od tří do pěti let, která pečlivě chrání.

Šimpanzi

Většina tělních soustav šimpanzů je velmi podobná soustavám lidským. Podobné jsou také mužské pohlavní orgány: šimpanzi mají velký penis a mohutná varlata, která jsou dokonce relativně mnohem větší než lidská. Samičí pohlavní orgány jsou však dost odlišné, a to především v období sexuální receptivity; u šimpanzích samic dochází totiž v tomto období k výraznému zvětšení a změnám barvy vnějších pohlavních orgánů a přilehlé anogenitální oblasti. Člověku jsou podobnější pohlavní orgány šimpanze bonobo.

Někteří badatelé se domnívají, že tato podobnost je zapříčiněna obecně vyšší sexuální aktivitou bonobů. Problémem však je, že bonobové jsou z lidského hlediska, hypersexuální. Ostatně i průměrný šimpanz učenlivý je pravděpodobně sexuálně aktivnější než průměrný muž.

Velmi důležitým faktorem pro sociální strukturu šimpanzů, její dynamiku a stabilitu je vytváření koalic a aliancí, které jsou mnohdy ovlivněny právě příbuzenskými vztahy zprostředkovanými matkou. Vzhledem k tomu, že samice se páří v období říje s větším množstvím samců, existuje jediný rodičovský vztah: matka – syn a matka – dcera. Prostřednictvím tohoto vztahu se udržují i sourozenecké vztahy. Při vysokém stupni socializace v sociální struktuře šimpanzů se tím vlastně vytváří matrilineární struktura, která může přetrvávat i v případě, že matka migruje do jiné skupiny nebo zemře.

Pohlavní cyklus u samic šimpanzů je o něco delší než u člověka (trvá 35–40 dnů), u bonoba je delší než u šimpanze učenlivého. Gravidita pak v průměru dosahuje u obou druhů šimpanze 240 dnů. Reprodukce šimpanzů má pomalé tempo, což nepochybně souvisí i s relativně dlouhou ontogenezí. Interval mezi jednotlivými porody může být i sedm let, obvykle se pohybuje mezi pěti až šesti lety. Jako u ostatních lidoopů, přichází sociální dospělost i u šimpanzů minimálně dva až tři roky po dospělosti pohlavní, zpravidla po desátém roce u samic a po třináctém roce u samců. Podle všeho dosahují šimpanzi sociální pohlavní zralosti ze všech velkých lidoopů nejdříve. Sociální pohlavní dozrávání může do jisté míry záviset na sociálním postavení daného jedince, případně jeho sourozenců nebo matky. Se sexuálním chováním souvisí také tetičkovské chování, nejčastěji sester nebo příbuzných matky. U samic, které neprojevují tetičkovské chování, se mohou objevovat jak patologie v sexuálním i rodičovském chování, tak i zvýšená agresivita, která může být spojena se zabíjením mláďat mladých matek. Začíná porodem samice, jehož se mladé samičky vizuálně účastní. Bezprostředně po porodu se o mládě intenzivně zajímají, a jakmile jim to matka dovolí, s novorozencem se kontaktují. V průběhu času roste tolerance matky a samičky mohou zčásti přebírat péči o mláďata.

Pro sexuální chování šimpanzů je příznačná vysoká promiskuita samců i samic a zároveň i výrazně rozvinuté a komplikované formy sexuálního chování, zvláště u šimpanzů bonobo.

Přestože promiskuita u obou druhů šimpanzů je nejčastější formou sexuálních kontaktů, nejsou výjimkou ani konsortní páry, které se v období receptivity samice vzdalují od skupiny i po dobu několika dnů. Sexuální chování mohou některé samice v říji využívat též k svému prospěchu – k získání málo dostupné potravy (například masa) nebo k zlepšení svého sociálního postavení. Samice obou druhů vykazují výraznou sexuální aktivitu i mimo vrchol ovulačního cyklu, a dokonce i mimo periodu sexuální receptivity. Příčiny tohoto chování nejsou zcela jasné, protože u šimpanzů nebylo jednoznačně prokázáno výrazné sexuální uspokojení (orgasmus v pravém slova smyslu). Možná právě tento typ chování je základem pro lidskou sexualitu, která zdaleka není spojena pouze s orgasmem při koitu, ale i s celou řadou ritualizovaných typů nereprodukčního chování. Vlastní kopulace je u šimpanzů ve srovnání s člověkem poměrně velmi krátká (zhruba kolem deseti sekund), četnost kopulace však průměrně lidské možnosti výrazně převyšuje, protože šimpanzi mohou běžně kopulovat častěji než desetkrát za den.

Šimpanz učenlivý

Sexuální chování je u šimpanze učenlivého poměrně chudé. Kopulace je ve většině případů dorzoventrální, může se několikrát opakovat nebo několik samců může s jednou samicí kopulovat v poměrně rychlém sledu za sebou. Dospělí samci odmítají kopulaci s adolescentními samicemi, i když jsou ve vrcholné říji. Iniciativa ke kopulaci může přicházet jak od samce, tak od samice. Tento jev je v různých populacích různý. Samice jsou v době říje při vyhledávání samců a vybízení ke kopulaci velmi aktivní, a pokud jsou ve vrcholné říji, může mezi nimi docházet i k soupeření o dominantní samce.

Kopulace bývá buď spontánní, a to v závislosti na stupni říje buď s nahodilým partnerem, případně s vysoce postaveným samcem), nebo v konsortním páru. Za jistých okolností může nedominantní samec kopulovat i se samicí ve vrcholné říji, pokud mu to dominantní samec dovolí, například výměnou za koaliční podporu. Podobně se i konsortní pár často vytváří s vědomím dominantního samce. První fáze vytvoření konsortního páru je fáze dvoření. Samotná kopulace se může uskutečnit až po uplynutí několika dnů od vytvoření konsortního páru. Tento typ sexuálního chování se mezi jednotlivými populacemi různí. U některých komunit silně převládá promiskuitní sexuální chování, u jiných probíhá kopulace v konsortních párech téměř v polovině případů.

Samec si vybírá a není ochoten kopulovat a realizovat „výměnný obchod“ s každou samicí.

Šimpanz bonobo

Poměrně vzácné je formování konsortních párů v době říje samic. Typickým rysem chování bonobů je nízká agresivita a relativně vysoký podíl sociosexuálního a sexuálního chování. Sexuální (a ještě více sociosexuální) chování často postrádá reprodukční kontext, a to jak heterosexuální, tak i sexuální kontakty mezi stejným pohlavím. U bonoba přechází potravní, agonistické nebo sociální chování často do různých forem chování sexuálního. Vysoký

výskyt sexuálních forem chování však rozhodně neznámá, že by bonobové byli nějakí náruživí „milovníci sexu“. Jejich sexuální chování má totiž většinou jasný sociální kontext nebo motiv (například snižuje napětí ve skupině, vyjadřuje dominanci jednoho jedince vůči druhému, přátelství nebo usmíření) a také se vyskytuje mimo říji nebo (zvláště u samic) mezi stejným pohlavím. Navzdory názorům některých odborníků (de Waal 2001) není ani jednoznačně prokázáno, zda mají bonobové vůbec orgasmus.

Sexuální chování je u bonobů velmi pestré a (s výjimkou člověka a adolescentních orangutanů) vykazuje mezi primáty největší množství forem. Kopulace je nejčastěji ventroventrální, ale může být i dorzoventrální a jiná. Sexuální chování je možno rozdělit na reprodukční a nereprodukční. Nereprodukční sexuální chování se rozlišuje na klasické heterosexuální chování a na sexuální kontakty mezi jedinci stejného pohlaví – buď mezi samicemi nebo mezi samci. Morfologické studie prokazují, že poloha vaginy je mnohem podobnější poloze lidské, než je tomu u šimpanze učenlivého. Zdá se, že samice bonobů mají větší klitoris ve tvaru podobnějším lidskému. Penis samců bonobů se stavbou podobá lidskému, více než u samců šimpanze učenlivého.

Bonobo, stejně jako šimpanz učenlivý, má ve srovnání s člověkem značně větší varlata. U bonobů se velmi často vyskytuje sexuální chování mezi stejným pohlavím, silně však převládají kontakty mezi samicemi, které mají ve většině případů zcela jasný sociosexuální kontext, a proto je dosti problematické hovořit o homosexualitě.

Heterosexuální reprodukční sexuální chování je v základních rysech podobné sexuálnímu chování šimpanze učenlivého, silně však převládá ventroventrální kopulace – takzvaná misionářská pozice, zatímco lidoopí dorzoventrální pozice je vzácná.

Výjimkou není ani kopulace mezi nedospělými jedinci. Samice šimpanze bonobo jsou méně aktivní při vyhledávání partnera k páření v době říje než samice šimpanze učenlivého. Jedním z důvodů je zřejmě i to, že počet samic ve skupině bonobů je menší. Druhým důvodem je daleko méně podřízené postavení samic vůči samcům v komunitě bonobů. Samci bonobů jsou ve srovnání se samci šimpanze učenlivého naopak sexuálně aktivnější a neodmítají ani páření s adolescentními samicemi. K páření dochází u bonobů často mimo ovulaci, a to téměř v jedné třetině případů (i u plně dospělých samic). Je tedy otázkou, zda kopulace s adolescentními samicemi nemá výhradně sociosexuální, tedy nereprodukční charakter.

Nereprodukční heterosexuální sexuální kontakty mají velmi podobný sociální kontext a význam jako sexuální kontakty mezi samicemi. Jedná se o všechny sexuální kontakty, obvykle jde o úplnou kopulaci mezi samcem a samicí, zejména však o kontakty v době, kdy se samice nachází mimo vysokou receptivitu.

Sexuální kontakty mezi samci jsou velmi vzácné a často mají za úkol potvrdit dominanci jednoho z nich. Sexuální chování samců v některých případech imituje kopulaci a je buď dorzoventrální nebo ventro- ventrální. Kontakty mezi samicemi jsou velmi časté

a nejčastěji se jedná o vzájemné tření genitálií (takzvaný GG-rubbing). Tyto sexuální kontakty mají jasně socializační charakter, někdy představují jistou formu zdravení, jindy nahrazují v dané situaci grooming. Sociální kontakty, například grooming, většinou předcházejí různým formám sexuálního chování nebo po nich následují. Tyto nereprodukční sexuální kontakty mnohdy nahrazují nebo doplňují klasické usmiřování po konfliktu mezi samicemi. U samic a zřejmě ani u samců nejde s největší pravděpodobností o kontakty vysloveně homosexuálního charakteru. U samic totiž většinou nedochází k nějakému výraznému vzrušení, jež by signalizovalo intenzivní prožitek nebo orgasmus, a u samců v přírodě nebyla při sexuálním kontaktu s jiným samcem nikdy pozorována ejakulace.

Nejdůležitější pro pochopení lidské sexuality je rozhodně studium chování lidoopů. U každého z lidoopů nalzáme určité prvky sexuálního chování, které známe u člověka, a u orangutanů a šimpanzů můžeme dokonce mluvit o sexualitě v úzkém slova smyslu. Lidoopi cítí sympatie a antipatie, vybírají si svého partnera také podle jeho společenského postavení nebo i „bohatství“, obětují se svému rodu, klamou partnery a mají „mimomanželské“ styky. Samice může nabídnout sexuální styk za úplatu, samec zase samici výhody ve společenském postavení. I u primátů má svůj význam nejen sex, ale také jeho příčiny a následky, tedy získání partnera s určitými vlastnostmi a výchova potomstva. Kvalita péče o samice a jejich mláďata hraje někdy rozhodující roli ve vztahu samice k samci. Špatný samec dlouho neobstojí a také má méně příležitostí k sexuálnímu uplatnění. Pokud samice samce odmítá, ve většině případů nemá samec ke kopulaci šanci. V případě násilí, a to je skutečně vzácné, mohou razantně zasáhnout ostatní členové skupiny; nezřídka to bývá dominantní samec, který si ovšem většinou nenechá ujít příležitost, aby byl za svou statečnost patřičně „odměněn“. Nepřipomíná to právo „první noci“? K vysvětlení vzniku sexuality u předků člověka nemáme zatím dostatek podkladů, ale rostoucí množství studií hormonů a sociosexuálního chování u lidoopů už mnohé napovědělo. Jisté je, že lidská sexualita nevznikla jako čistě kulturní produkt a že její kořeny sahají hluboko do evoluční minulosti, přinejmenším k lidoopům. Jisté však také je, že tyto kořeny nemůžeme hledat u nějakého konkrétního lidoopa. Vždyť i etnické rozdíly v sexualitě u dnešního člověka jsou značné a mají nejrůznější příčiny, které často nemůžeme spolehlivě vysvětlit.

Sexualita současných lidoopů rozhodně není archetypem sexuality lidské.

Použitá literatura:

VANČATA, Václav, Marina VANČATOVÁ a Jaroslav MALINA (2002). Panoráma biologické a sociokulturní antropologie 10: Sexualita primátů. Editor: Jaroslav Malina. Brno (CZ): Nadace Universitas Masarykiana v Brně, nakladatelství a vydavatelství Nauma v Brně, 92 s. ISBN 80-210-2865-3.